

UCHWAŁA NR XVII/122/21

RADY GMINY ZBÓJNA

z dnia 22 marca 2021 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz
Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Zbójna na lata 2021- 2026**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2020 r., poz.713, 1378) oraz art.6 ust.2 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2020 r., poz. 218) Rada Gminy Zbójna uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Zbójna na lata 2021 - 2026, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Zbójna.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący

Andrzej Lemański

**GMINNY PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY
W RODZINIE ORAZ OCHRONY OFIAR PRZEMOCY
W RODZINIE W GMINIE ZBÓJNA
NA LATA 2021 - 2026**

WSTĘP

Literatura socjologiczna wprowadza wiele definicji rodziny. Wszystkie one faktycznie sprowadzają się do określenia rodziny jako małej grupy społecznej, grupy niezastąpionej, stanowiącej załazek szerszej społeczności. Rodzina jest podstawowym elementem struktury społecznej. Rodzina jest niepowtarzalnym środowiskiem kształtującym osobowość, poglądy, styl życia, system norm i wartości. Ważną rolę w rodzinie odgrywają wzajemne relacje pomiędzy członkami rodziny, oparte na miłości i zrozumieniu.

W przypadku dezorganizacji, rodzina nie jest w stanie realizować podstawowych zadań. Relacje wewnątrzrodzinne ulegają zaburzeniu, łamane są reguły, a zachowania poszczególnych członków rodziny stają się bardziej niezgodne z normami prawnymi i moralnymi oraz oczekiwaniami społecznymi.

Przemoc jest zjawiskiem występującym powszechnie w naszym społeczeństwie i dotyczy rodzin o różnym statusie społecznym.

Przemoc doznawana w rodzinie rodzi konsekwencje niezmiernie głębokie i szkodliwe, dając o sobie znać w postaci zaburzeń emocjonalnych w bliższej lub dalszej perspektywie czasowej.

Przemocą w rodzinie określane jest „każde zachowanie skierowane wobec osoby bliskiej, którego celem jest utrzymanie nad nią kontroli i władzy. Przemoc w rodzinie to zamierzone, wykorzystujące przewagę sił działanie przeciwko członkowi rodziny naruszające jego godność oraz podstawowe prawa i wolności, powodujące cierpienie i szkody” (Nowakowska, 2008, s. 21]. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2020, poz. 218 z późn. zm.) definiuje przemoc w rodzinie jako jednorazowe lub powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Przemoc ze strony najbliższej osoby jest doświadczeniem traumatycznym, okaleczającym psychikę. Przemoc w rodzinie przybiera różne formy: od przemocy fizycznej, przez przemoc psychiczną i seksualną, po przemoc ekonomiczną. Przemoc w rodzinie rzadko jest incydentem jednorazowym. Zazwyczaj ma ona charakter długotrwały i cykliczny.

Rodzaje przemocy:

1. Przemoc fizyczna – jej celem jest zadanie ofierze bólu fizycznego, uszkodzenie jej ciała, pogorszenie jej zdrowia lub pozbawienie ją życia.
2. Przemoc seksualna – to zachowanie zmuszające ofiarę do podjęcia niechcianych zachowań seksualnych lub zdeprecjonowania jej seksualności.
3. Przemoc psychiczna – to zachowanie, którego celem jest umniejszanie poczucia własnej wartości ofiary, wzbudzanie w niej strachu.
4. Przemoc ekonomiczna – to każde zachowanie, którego celem jest ekonomiczne uzależnienie ofiary od sprawcy.
5. Zaniedbanie – to ciągłe niezaspakajanie podstawowych potrzeb fizycznych i emocjonalnych.

Przemoc jest przestępstwem. W zależności od tego, czy przemoc ma charakter jednorazowy, czy się powtarza, jest ścigana z różnych artykułów Kodeksu karnego. Jeżeli przemoc ma charakter ciągły, zostanie zakwalifikowana jako przestępstwo znęcania się nad rodziną z art. 207 Kodeksu karnego (Dz. U. z 2020 r., poz. 1444 z późn. zm.). Artykuł 207 Kodeksu karnego stanowi: „§1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny i fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

§2. Jeżeli czyn określony w §1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat.

§3. Jeżeli następstwem czynu określonego w §1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 2 do 12 lat”.

Ustawa zasadniczą jaką jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej gwarantuje obywatelowi ochronę przed wszystkimi rodzajami przemocy. Sposoby i rodzaje działań, związanych z przeciwdziałaniem zjawisku przemocy w rodzinie, precyzują niżej wymienione akty prawne:

1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej:

- „Art. 40 Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych”.

2) Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2020, poz. 218 z późn. zm.),

3) Ustawa kodeks karny (Dz.U. z 2020, poz. 1444 z późn. zm.),

4) Ustawa kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020, poz. 30 z późn. zm.)

5) Ustawa kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r., poz. 1575 z późn. zm)

6) Ustawa o pomocy społecznej (Dz.U. z 2020r. , poz. 1876 z późn. zm.),

7) Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2019r., poz. 2277 z późn. zm.).

Przemoc w rodzinie ma tragiczne konsekwencje. Prowadzi nie tylko do uszkodzeń ciała ofiary, ale także do zaburzeń emocjonalnych oraz zaburzeń w sposobie, w jaki postrzega ona sama siebie, sprawcę oraz innych ludzi. Narastanie zjawiska przemocy w rodzinie wymaga niezwłocznego podjęcia działań zawartych w niniejszym Programie.

Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Zbójna ma charakter długofalowy. Działania Programu obejmują lata 2021–2026. W miarę potrzeb i sytuacji społecznej zadania Programu mogą ulegać zmianom i udoskonaleniom.

I. Analiza problemów społecznych na terenie Gminy Zbójna

W celu właściwego zaplanowania podejmowanych działań niezbędne jest dokonanie analizy problemów społecznych w gminie z uwzględnieniem problemu przemocy w rodzinie.

Gminę Zbójna zamieszkuje 4167 mieszkańców (stan na dzień 31.12.2020 r.). Dominującą grupą wiekową są mieszkańcy w wieku produkcyjnym od 19 do 65 lat mężczyźni (1466), od 19 do 60 lat kobiety (1177). Dzieci i młodzieży w wieku od 0 do 18 lat mężczyźni (428), kobiety (382). W wieku poprodukcyjnym 228 mężczyzn i 486 kobiet. Na terenie Gminy Zbójna jest 139 osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Łomży (stan na dzień 31.12.2020 r.), z czego jedynie 17 osób pobiera zasiłek dla bezrobotnych. Z danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zbojnej za 2020 r. wynika, że 264 rodzin objętych było pomocą społeczną, dla 204 rodzin udzielono pomocy w formie pracy socjalnej, założono 14 Niebieskich Kart przez Policję. Ofiarami przemocy były kobiety i dzieci, sprawcami przemocy byli mężczyźni, w większości przypadków uzależnieni od alkoholu.

Ze statystyk policyjnych wynika, że na terenie gminy w roku 2020 przeprowadzono 101 interwencji domowych w związku z przemocą w rodzinie oraz założono 14 „Niebieskich Kart”. Choć zjawisko przemocy istnieje i stale wzrasta widoczna jest niechęć ofiar przemocy do uruchamiania procedury „Niebieskiej Karty”,

której głównym celem jest rozpoznawanie przemocy i usprawnianie pomocy oferowanej przez przedstawicieli różnych sił w środowisku lokalnym oraz tworzenia warunków do systemowego i interdyscyplinarnego modelu pracy z rodziną.

Z danych Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Zbójnej wynika, że w okresie od stycznia 2020 r. do grudnia 2020 r. wpłynął 1 wniosek o wszczęcie procedury zmierzającej do podjęcia leczenia odwykowego, z tego 1 wniosek skierowano do Sądu Rejonowego w Łomży o zastosowanie wobec osoby uzależnionej obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego oraz 2 osoby poddały się dobrowolnemu leczeniu odwykowemu. Natomiast z pozostałymi osobami przeprowadzono rozmowy motywacyjne.

W szkołach na terenie Gminy Zbójna zanotowano wielokrotne akty przemocy fizycznej i psychicznej. Przemoc fizyczna wyrażała się kopaniem, szarpaniem, popychaniem. Przemoc psychiczna to bezustanne wyśmiewanie się, poniżanie, wyzwiska.

Trudno jest w sposób jednoznaczny określić wielkość zjawiska przemocy na terenie gminy w związku z występowaniem przemocy ukrytej, czyli toczącej się w rodzinie czy w szkole, ale nieujętej w statystykach z powodu braku wiedzy na temat jej występowania.

II. Cele programu

Celem Programu jest:

- 1) zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie na terenie Gminy Zbójna,
- 2) zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie,
- 3) zwiększenie pomocy i ochrony ofiar przemocy w rodzinie,

Cele ogólne będą realizowane przez:

- 1) budowanie lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy,
- 2) diagnozowanie zjawiska przemocy na terenie Gminy Zbójna,
- 3) podnoszenie kompetencji służb i instytucji w zakresie przemocy w rodzinie,
- 4) udzielanie pomocy ofiarom przemocy w rodzinie,
- 5) oddziaływanie na sprawców przemocy w rodzinie.

III. Założenia Programu

Realizacja celów Programu zakłada:

- 1) uwrażliwienie społeczności lokalnej na problem przemocy w rodzinie,
- 2) promowanie modelu rodziny wolnego od przemocy,
- 3) edukację dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie przemocy w rodzinie,
- 4) działania interdyscyplinarne w zakresie przeciwdziałania przemocy.

IV. Harmonogram realizacji programu

Lp.	Zadania	Opis zadań	Termin	Realizator
1.	Podejmowanie zintegrowanych i skoordynowanych działań mających na celu szybsze i skuteczniejsze podejmowanie czynności zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa oraz ustania przemocy w rodzinie.	1. Podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie, mających za zadanie zapobieganie zjawisku przemocy 2. Diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie 3. Inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie 4. Opracowywanie i realizacja planu pomocy	- na bieżąco przy każdej procedurze „NK”	- GOPS - ZI - Grupa robocza

		<p>w indywidualnych przypadkach</p> <p>5. Monitorowanie sytuacji rodzin zagrożonych i dotkniętych przemocą w rodzinie</p>		
2.	Podniesienie świadomości i wrażliwości społecznej na problemy związane z przemocą w rodzinie oraz prowadzenie działalności edukacyjno -informacyjnej.	<p>1. Rozpowszechnianie materiałów informacyjnych (ulotek, broszurek, plakatów) o problemie przemocy w rodzinie i możliwościach uzyskania pomocy.</p> <p>2. Rozpowszechnianie materiałów informacyjnych dla osób doznających przemocy oraz stosujących przemoc zawierające informacje o możliwej do uzyskania pomocy.</p> <p>3. Rozmowy indywidualne z uczniami i opiekunami.</p> <p>4. Promowanie wśród dzieci i młodzieży właściwych postaw i zachowań.</p> <p>5. Działania profilaktyczne dotyczące przemocy rówieśniczej</p> <p>6. Wsparcie merytoryczne i finansowe organizacji zajęć profilaktyczno- wychowawczych i obozów dla rodzin zagrożonych przemocą.</p> <p>7. Warsztaty terapeutyczne</p>	<p>- co najmniej raz w roku</p> <p>- co najmniej raz w roku</p> <p>- w razie potrzeby</p> <p>- Od 2021-2026r.</p> <p>- co najmniej raz w roku</p> <p>- co 2 lata</p>	<p>- GOPS - ZI</p> <p>- Grupa robocza - GOPS</p> <p>- Szkoły z terenu gminy</p> <p>- Szkoły z terenu gminy</p> <p>- Komenda Policji</p> <p>- GKRPA</p> <p>- Szkoły z terenu gminy - GKRPA</p>
3.	Zwiększenie kompetencji zawodowych pracowników służb i instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.	1. Szkolenia dla kadry GOPS, członków zespołu interdyscyplinarnego i grup roboczych z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie i procedury NK.	- po otrzymaniu informacji o organizowanych szkoleniach, nie rzadziej niż raz w roku	- GOPS - ZI - Grupa robocza

4.	Zapewnienie kompleksowej pomocy członkom rodzin, w których występuje problem przemocy.	1. Kierowanie do programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy 2. Kierowanie ofiar przemocy do prawnika i psychologa 3. Zapewnienie miejsc w specjalistycznym Ośrodku Wsparcia Dla Ofiar Przemocy w Rodzinie,	- w razie potrzeby - razie potrzeby	-ZI - Grupy robocze - ZI - GOPS - Grupy robocze
----	--	---	--	---

V. Zasoby Gminy Zbójna w zakresie realizacji Programu

1. Zasoby ludzkie – wykwalifikowana kadra instytucji działających na rzecz rodziny.
2. Zasoby instytucjonalne – instytucje i organizacje zajmujące się problemem przemocy w rodzinie oraz instytucje i organizacje pełniące funkcję wspierającą:
 - 1) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zbojnej,
 - 2) Posterunek Policji w Nowogrodzie,
 - 3) Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Zbojnej,
 - 4) Placówki oświatowe Gminy Zbójna,
 - 5) Zakłady Opieki Zdrowotnej,
 - 6) Organizacje pozarządowe,
 - 7) Sąd Rejonowy w Łomży.

VI. Czynniki gwarantujące właściwą realizację Programu – mocne strony:

1. poparcie działań i współpraca z samorządem gminnym,
2. znajomość problemu i dobrze działające służby zajmujące się profilaktyką i wsparciem rodzin zagrożonych patologiami,
3. dobra znajomość środowiska przez pracowników socjalnych,
4. dobra współpraca służb i instytucji na terenie gminy oraz poza nią,
5. silne więzi rodzinne,
6. chęć zmiany i wyjścia z kryzysu.

VII. Słabe strony:

1. niewystarczająca infrastruktura socjalna gminy,
2. brak wypracowanych systemów wspomagania działań profilaktycznych,
3. brak specjalistów do pracy z rodziną szczególnie do pracy z ofiarami przemocy (np. pedagog, psycholog – terapeuta, prawnik),
4. brak spójnego systemu współpracy pomiędzy podmiotami działającymi na rzecz rodzin zagrożonych przemocą (prokuratura, policja, sądy, pomoc społeczna).

VIII. Zagrożenia w realizacji zadań:

1. stereotypy panujące w środowisku na temat przemocy w rodzinie,
2. bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych,
3. brak współpracy rodziny w zakresie przezwyciężania kryzysów,
4. problem uzależnienia od alkoholu w rodzinach,
5. ubóstwo,
6. brak infrastruktury socjalnej w gminie,

7. zbyt mała współpraca interdyscyplinarna,
8. brak motywacji ekonomicznej dla członków zespołu interdyscyplinarnego.

IX. Realizacja celów Programu

CEL 1

Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie na terenie Gminy Zbójna.

Działania:

1. Określenie w drodze uchwały trybu powoływania i odwoływania członków zespołu interdyscyplinarnego oraz szczegółowych warunków jego funkcjonowania.

Podmiot realizujący działanie:

– Rada Gminy Zbójna.

2. Powołanie Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Zbójna.

Podmioty realizujące działanie:

– Wójt Gminy Zbójna,

3. Współpraca w ramach zespołu interdyscyplinarnego, w skład którego wchodzi przedstawiciele następujących instytucji:

– Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zbójnej,

– Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Zbójnej,

– Oświaty,

– Policji,

– Ochrony zdrowia,

– oraz Kuratorzy Sądowi.

Zadania zespołu interdyscyplinarnego:

– diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie,

– opracowanie i realizacja planu pomocy w indywidualnych przypadkach,

– rozpowszechnianie informacji o instytucjach oraz możliwościach udzielania pomocy w środowisku lokalnym,

– monitorowanie sytuacji rodzin dotkniętych przemocą,

– dokumentowanie działań podejmowanych wobec rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz efektów tych działań,

– podejmowanie działań prewencyjnych w środowiskach zagrożonych przemocą,

– inicjowanie interwencji w środowiskach dotkniętych przemocą,

– udział w działaniach edukacyjno-informacyjnych.

4. Edukacja dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie przemocy:

– propagowanie skutecznych sposobów powstrzymywania przemocy,

– obalanie mitów na temat przemocy,

– szkolenia na temat przemocy,

– prowadzenie kampanii zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży w zakresie ograniczenia oglądania przemocy w telewizji, grach komputerowych,

– wspieranie różnych form spędzania wolnego czasu promujące zachowania nieagresywne,

– organizowanie spotkań edukacyjnych dla mieszkańców, np. w świetlicach wiejskich,

– dystrybucja ulotek i informacji na temat przemocy i jej skutków,

– organizowanie konkursów, np. plastycznych, wśród dzieci i młodzieży w zakresie zapobiegania przemocy.

Podmioty realizujące działanie:

– Placówki oświatowe,

– Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zbójnej,

– Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Zbójnej,

– Zespół Interdyscyplinarny,

– Organizacje pozarządowe.

CEL 2

Zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Działania:

1. Izolowanie sprawców od ofiar.
2. Udzielanie informacji sprawcom przemocy na temat programów korekcyjno-edukacyjnych.
3. Przeprowadzanie rozmów z osobami nadużywającymi alkoholu, stosującymi przemoc.
4. Kierowanie wniosków do Sądu Rejonowego w Łomży o obowiązek podjęcia leczenia odwykowego w związku z nadużywaniem alkoholu.

Podmioty realizujące działanie:

- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zbójnej,
- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Zbójnej,
- Zespół Interdyscyplinarny,

CEL 3

Zwiększenie pomocy i ochrony ofiar przemocy w rodzinie.

Działania:

1. Utworzenie punktu informacyjnego:
 - udzielanie informacji dotyczącej bezpiecznego schronienia osobom dotkniętym przemocą w ośrodkach interwencji kryzysowej i w specjalistycznych ośrodkach wsparcia,
 - udzielanie informacji na temat pozyskania zaświadczenia lekarskiego,
 - udzielanie informacji na temat praw osób będących ofiarami przemocy,
 - udzielanie informacji sprawcom przemocy na temat programów korekcyjno-edukacyjnych,
 - rozpowszechnianie telefonu zaufania „Niebieska Linia”, „Pomarańczowa Linia”.

Podmiot realizujący działanie:

- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zbójnej.
2. Prowadzenie działań interwencyjnych w zakresie przeciwdziałania przemocy:
 - podejmowanie działań interwencyjnych w oparciu o procedurę „Niebieskiej Karty”,
 - przekazywanie informacji o podejmowanych działaniach przewodniczącemu zespołu interdyscyplinarnego.

Podmioty realizujące działanie:

- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zbójnej,
- Zespół Interdyscyplinarny,
- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Policja,
- Przedstawiciele oświaty,
- Przedstawiciele ochrony zdrowia.

3. Zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia.

Podmioty realizujące działanie:

- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej,
- Policja,
- Zespół Interdyscyplinarny.

Oczekiwane efekty programu:

- systematyczne diagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie,
- zwiększenie wrażliwości społecznej wobec aktów przemocy w rodzinie,
- podwyższenie kompetencji służb zajmujących się problematyką przemocy w rodzinie,
- zwiększenie dostępności profesjonalnej pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie,
- zwiększenie skuteczności oddziaływania na sprawców przemocy w rodzinie,
- zmniejszenie skutków psychologicznych wynikających z przemocy,
- zwiększenie poczucia bezpieczeństwa członków rodzin doświadczających przemocy,
- nabycie umiejętności asertywnych zachowań przez osoby i rodziny dotknięte, bądź zagrożone zjawiskiem przemocy domowej.

Monitorowanie

Monitorowanie realizacji Programu odbywać się będzie w oparciu o sprawozdawczość podmiotów zaangażowanych w jego realizację. Sprawozdania z realizacji Programu podmioty składają do dnia 31 stycznia każdego roku do Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zbójnej.

Sprawozdawczość

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zbójnej do dnia 30 kwietnia każdego roku przedłoży Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji Programu.

Finansowanie Programu

Program będzie finansowany ze środków budżetu Gminy Zbójna, oraz ze środków pozabudżetowych pozyskanych z innych źródeł.

Opracował: Zespół Interdyscyplinarny Gminy Zbójna.

